Cristina LESNIC,
specialist principal al Direcţiei relaţii internaţionale şi integrare europeană a MAI,
master în drept

CAUZELE ERORILOR JUDICIARE LA FAZA DE JUDECARE

„Rendre la justice est une tâche difficile et lourde de conséquences, c'est la raison pour laquelle l'instance judiciaire à qui incombe cette mission, doit présenter le maximum de garanties pour réduir le risque d'erreur. Les conséquences des erreurs judiciaires peuvent être irréversibles.

La justice n'a pas d'autres solutions que d'allouer des dommages et intérêts à ses victimes."

Recenzent, **Dumitru ROMAN**, doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)

Justiţia s-a impus din cele mai vechi timpuri ca o funcţie de judecare a proceselor izvorîte din încălcarea legilor[1]. Statul de drept a devenit de neconceput fără justiţie, lipsa unei asemenea autorităţi însemnînd arbitrariu şi nedreptate.

Dacă relaţiile sociale sînt supuse unor norme şi legi, atunci este judicios să existe o autoritate care să le cunoască, să le interpreteze şi să le aplice corect şi concret atunci cînt acestea sînt încălcate sau cînd drepturile cetăţenilor sînt violate.

Dacă presupunem că justiţia reprezintă, pe de o parte, sistemul organelor judecătoreşti, iar pe de altă parte, activitatea desfăşurată de către aceste organe, atunci ne putem întreba cum se va soluţiona sau cum se va purcede în cazurile în care aceste norme, legi, drepturi şi libertăţi fundamentale ale cetăţenilor vor fi periclitate sau neglijate, iar uneori încălcate de organele abilitate de a face justiţie.

Deci în cadrul acestui studiu vom reflecta erorile judiciare şi cauzele acestora admise odată cu sesizarea instanţei pînă la momentul rămînerii definitive a hotărîrii penale.

Pentru a putea răspunde la acestă întrebare dificilă, este necesar a studia în primul rînd cauzele, caracterul şi împrejurările care au condiţionat comiterea erorilor judiciare.

Dacă pornim de la ideea că pentru a se ajunge la actul de justiţie, în cele mai multe situaţii, nu este suficientă numai activitatea instanţei, după cum există numeroase cazuri în care încălcările drepturilor şi libertăţilor omului sînt generate de organele de urmărire penală, atunci putem constata cazuri în care consecinţele nefaste au survenit ca urmare a interpretării eronate a situaţiei preexistente.

În acest context putem menţiona că printre cauzele erorilor judiciare se enumeră interpretarea eronată de către instanţele de judecată a prevederilor legislaţiei în vigoare[2], nerespectarea integrală de către instanţele care judecă fondul a prevederilor art. 57 al CPP prin care se stipulează că instanţa de judecată apreciază probele după propria convingere, bazată pe examinarea completă şi obiectivă, sub toate aspectele, a tuturor împrejurărilor cauzei în ansamblul lor, călăuzindu-se de prevederile legii (sentinţa de achitare, în lipsa elementelor constitutive ale infracţiunii, a fost bazată doar pe versiunea înaintată de inculpat)[3], încadrarea greşită a faptelor inculpaţilor în prevederile normelor legii penale (calificarea incorectă a acţiunilor săvîrşite cu intenţie sau imprudenţă, stabilirea pedepsei fără luarea în consideraţie a circumstanţelor agravante sau atenuante, circumstanţele cauzei şi fără a ţine cont de caracterul şi gradul de pericol social al infracţiunii, comiterea greşelilor la delimitarea infracţiunilor conexe)[4], neverificarea hotărîrii atacate pe baza probelor examinate de prima instanţă conform materialelor din dosar şi a oricăror documente noi[5], aplicarea incorectă a legislaţiei[6] (aplicarea eronată a Legii privind amnistia în legătură cu aniversarea a V-a a proclamării independenţei Republicii Moldova faţă de persoanele care în termenele stabilite prin sentinţa de amînare a executării sentinţelor şi în termenele de probă au săvîrşit din nou infracţiuni premeditate).

Legislaţia Republicii Moldova consacră principiul răspunderii statului, sub aspect patrimonial, pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare

săvîrşite în procesele penale[7].

Nici legea şi nici doctrina nu s-au preocupat însă de precizarea clară a soluţiilor penale care constituie erori judiciare[8]. Astfel, răspunderea statului are natură legală şi trebuie să funcţioneze.

Convenţia Europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale[9] în art. 5, alin (5) şi Protocolul 7[10], în art. 3 consacră dreptul la reparaţii a persoanei care a fost subiectul unei erori judiciare.

Art. 3 al Protocolului 7 al CEDO prevede dreptul la despăgubiri în caz de eroare judiciară şi stipulează ,,atunci cînd o condamnare penală definitivă este ulterior anulată sau cînd este acordată, pentru că un fapt nou sau recent descoperit dovedeşte că s-a produs o eroare judiciară, persoana care a suferit o pedeapsă din cauza acestei condamnări este despăgubită conform legii ori practicii în vigoare în statul respectiv, cu excepţia cazului în care se dovedeşte că nedescoperirea în timp util a faptului necunoscut îi este imputabilă în tot sau în parte".

În consecinţă, un rol important este şi faptul că persoana care pretinde de a fi despăgubită ca urmare a unei erori judiciare să nu fi stînjenit sau încercat să stînjenească aflarea adevărului.

Reieşind din prevederile art. 249 CPP, numai erorile materiale evidente din cuprinsul unui act procedural pot fi corectate de instanţa de judecată care a întocmit actul, la cererea celui interesat sau din oficiu, urmînd ca instanţa de judecată să emită o încheiere, făcîndu-se menţiune şi la sfîrşitul actului corectat[11].

Incontestabil este faptul că justiţia se poate înşela. Totodată, pot exista cazuri cînd judecătorul nu este doar unicul responsabil pentru eroarea judiciară comisă, ca rezultat al diferitor factori care pot interveni înaintea procesului propriu-zis.

După cum observăm, cauzele erorilor judiciare sînt relativ diverse. Acestea pot fi atît rezultatul activităţii mai multor persoane vizate în cursul realizării actului de justiţie, cît şi consecinţa disfuncţionalităţii întregului sistem judiciar[12].

Un examen oficial al erorilor judiciare comise de către instanţele de judecată ar fi foarte dificil, ţinînd cont că instanţele de judecată nu ar dori să recunoască acest fapt. În aceeaşi ordine de idei, scopul nostru nu este de a critica activitatea judecătorilor, ci de a face un apel pentru o vigilenţă mai sporită faţă de activitatea pe care o realizează.

În literatura de specialitate se menţionează că eroarea judiciară constituie rareori rezultatul unei singure cauze[13].

Analizînd din punct de vedere teoretic cazurile care ar genera comiterea unor erori judiciare de către instanţele de judecată, putem evidenţia cele ce urmează.

Pot exista situaţii în care erorile judiciare sînt comise datorită faptului că judecătorul, deşi urmează un raţionament logic formulează concluzii eronate în măsura în care s-a axat pe depoziţii false (de exemplu, depoziţiile false ale martorilor sau ale inculpatului, recunoaşterea de către un inculpat a unei infracţiuni pe care nu a comis-o etc.).

Astfel, experienţa ne demonstrează că toţi, în mod conştient sau inconştient, înşală justiţia[14].

Această idee este susţinută şi de autorii ruşi[15] care subliniază că gândirea juridică, la fel ca şi orice altă activitate a gândirii este supusă unor legi logice, a căror încălcare poate provoca anumite erori.

O altă situaţie care ar induce în eroare justiţia sau care ar influenţa stabilirea adevărului este cazul în care aflarea adevărului nu este posibilă pe cale ordinară, fiind necesară implicarea ştiinţei. În aceste cazuri, justiţia poate recurge la cunoştinţele experţilor.

Drept urmare, experţii nu au decît misiunea de a răspunde la o problemă ştiinţifică ce le-a fost pusă, acţionînd imparţial datorită faptului necunoaşterii părţilor în proces. În acest context, experţii sînt puşi la dispoziţia justiţiei datorită competenţei lor profesionale.

În astfel de condiţii, concluziile expertizelor sînt tehnice şi de regulă constituie un domeniu care nu constituie un avantaj al judecătorilor. Este cert faptul că aceste cunoştinţe ştiinţifice pot cauza dificultăţi judecătorilor fiind în situaţia în care nu cunosc acest domeniu.

Făcând o analiză asupra celor prezentate, este greu de imaginat ca rezulatul unei expertize să fie obiectul unor dezbateri contradictorii, deşi am putea considera că ele ar fi necesare pentru a înţelege semnificaţia celor constatate de experţi.

Făcînd o retrospectivă asupra celor elucidate, putem conchide că tot aşa cum experţii îşi expun adevărul ştiinţific, tot astfel şi judecătorul, având încredere în adevărul prezentat de expert acceptă tacit ca acest adevăr ştiinţific să fie o parte integrantă a reflecţiilor sale.

Deci o eroare de expertiză poate fi o cauză sau o premisă a unei erori judiciare.

Un aspect important pe care ar fi trebuit să-l evidenţiem se referă la faptul că erorile de expertiză ar fi dificil să fie invocate persoanelor responsabile, deoarece progresul ştiinţific este în continuă

dezvoltare şi ar putea să elucideze că mijloacele şi tehnicile utilizate pentru stabilirea adevărului ştiinţific au fost greşite.

Un alt aspect care ar putea influenţa comiterea erorilor judiciare implică efectuarea expertizelor în domeniile ştiinţelor inexacte (expertizele sau opiniile divergente asupra stării de responsabilitate sau de iresponsabilitate a inculpatului).

Lacunele sistemului judiciar pot fi, de asemenea, cauza unei erori judiciare. Conştientizăm că lacunele sistemului judiciar pot fi evitate, deoarece nu există nici un sistem judiciar perfect.

În argumentarea acestei idei, alin. (3) al art. 8 al Codului de procedură penală al Republicii Moldova stipulează ,,concluziile despre vinovăţia persoanei de săvîrşirea infracţiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Toate dubiile în probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate se interpretează în favoarea bănuitului, învinuitului, inculpatului”.

Autorul francez René Floriot[16] menţiona ,,cea mai onestă şi respectată persoană poate deveni victima unui act de injustiţie”. Pentru a evita producerea acestor erori, anumite garanţii sînt conferite prin lege. Pentru a completa această idee, Maurice Lailler spunea: ,,A condamna o persoană în privinţa vinovăţiei căreia există anumite dubii înseamnă a condamna ilegal”.

Dacă pornim de la constatarea că legiuitorul a întreprins toate măsurile necesare pentru evitarea producerii erorilor judiciare, a asigurat buna funcţionare a justiţiei prin intermediul unor magistraţi calificaţi şi a adoptat un cadru normativ eficient, atunci problema erorilor judiciare şi modul de reparare a acestora nu ar fi examinată.

Este imposibil de a idealiza eradicarea definitivă a erorilor judiciare, deoarece chiar şi în contextul adoptării şi aplicării tuturor măsurilor de precauţie pentru evitarea producerii acestor greşeli, eroarea judiciară poate fi rezultatul unor circumstanţe.

Orice victimă a unei erori judiciare este îndreptăţită de a fi despăgubită. Dreptul de regres împotriva judecătorului care a cauzat un prejudiciu material sau moral nu este unanim împărtăşit în literatura de specialitate, dat fiind faptul că judecătorul nu şi-ar îndeplini misiunea şi cu aceeaşi convingere de frica de a nu comite o nouă eroare judiciară, fapt care ar periclita buna funcţionare şi administrare a justiţiei.

Statul tinde să recupereze prejudiciul patrimonial şi moral (deseori considerabil) care a fost cauzat cetăţeanului sau persoanei juridice prin acte ilegale ale justiţiei penale şi administrative. Prin aceasta statul ocroteşte prestigiul său, atenuează manifestările autocratice ale activităţii sale, creează un sistem de echilibrare a puterii[17].

Actualmente, eroarea judiciară reprezintă o preocupare constantă în literatura de specialitate. Din aceste considerente, dacă eroarea judiciară nu poate fi evitată, atunci se prezintă oportun de a purcede la implementarea unei reforme în acest sens. Legiuitorul trebuie să fie conştient de faptul că eroarea judiciară va influenţa în mod prioritar asupra disfuncţionalităţii sistemului judiciar.

Abordarea problemei erorilor judiciare este una complexă şi dificilă, luînd în consideraţie că în aceste situaţii, în conştiinţa socială, cauzarea acestor erori se asociază cu noţiunile de neadevăr, lipsă de justiţie, lipsă de echitate, neavînd justificare etico-socială. Anume aceste cauze au stat la baza ideii de recuperare a prejudiciului cauzat prin erori judiciare.

Reieşind din cele evocate, concluzionăm că în statul de drept justiţia are o pondere deosebită şi trebuie să fie la cel mai înalt grad la îndemîna tuturor celor interesaţi.

Referinţe:

1 Nicolae Volonciu, *Tratat de procedură penală, partea generală*, vol. I, Editura PAIDEIA, pag. 7.
2 Revista erorilor judiciare depistate în cadrul judecării cauzelor penale în recurs de către Curtea Supremă de Justiţie pe parcursul anului 2002, *Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova*, 2003, nr. 4, pag. 12.
3 *Ibidem*, pag. 12.
4 *Idem*, pag. 12.
5 *Idem*, pag. 12.
6 Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 05.06.1997, Sinteza practicii judiciare, Chişinău, 2000, pag. 367.
7 Articolele 524-525 ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003.
8 A. Cotuţiu, *Consideraţii referitoare la răspunderea statului pentru erori judiciare penale*// Dreptul, 2003, nr. 1, pag. 69.
9 Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. În vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997.
10 Adoptat la 22 noiembrie 1984, Strasbourg.
11 Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de

Justiţie a Republicii Moldova nr. 1re-319/2006 din 26.12.2006.

12 Aline Ficheau, *Les erreurs judiciares*, Facultatea de ştiinţe juridice, politice şi sociale, Universitatea Lille II, http://edoctorale74.univ-lille2.fr.

13 I*bidem, op.cit.*, pag. 9.

14 R. Floriot, *Les erreurs judiciaires*, Paris, Flammarion, 1968, pag. 8.

15 Э. Казгериева, *Логические ошибки судебного правоприменения*// Российский судья, 2005, nr. 12, pag. 9.

16 R. Floriot, *Les erreurs judiciaires, op.cit.*, pag. 5.

17 A. Bloşenco, *Răspunderea statului pentru prejudiciul cauzat prin erori judiciare*// Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, 1999, nr. 3, pag. 72 .

Bibliografie:

1. Nicolae Volonciu, *Tratat de procedură penală, partea generală*, vol. I, Editura PAIDEIA.
2. R. Floriot, *Les erreurs judiciaires*, Paris, Flammarion, 1968.
3. Revista erorilor judiciare depistate în cadrul judecării cauzelor penale în recurs de către Curtea Supremă de Justiţie pe parcursul anului 2002, Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2003, nr. 4.
4. Decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 05.06.1997, Sinteza practicii judiciare, Chişinău, 2000.
5. A. Cotuţiu, *Consideraţii referitoare la răspunderea statului pentru erori judiciare penale*// Dreptul, 2003, nr. 1.
6. A. Bloşenco, *Răspunderea statului pentru prejudiciul cauzat prin erori judiciare*// Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova, 1999, nr. 3.
7. Э. Казгериева, Логические ошибки судебного правоприменения// Российский судья, 2005, nr. 12.
8. Decizia Colegiului Penal al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova nr. 1re-319/2006 din 26.12.2006.
9. Aline Ficheau, *Les erreurs judiciares*, Facultatea de ştiinţe juridice, politice şi sociale, Universitatea Lille II.
10. Articolele 524-525 ale Codului de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 122-XV din 14.03.2003.
11. Convenţia Europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. În vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997.
12. Protocolul nr. 7 al Convenţiei Europene pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale adoptat la 22 noiembrie 1984, Strasbourg.
13. http://edoctorale74.univ-lille2.fr.